

Пирог Г. В., Хохлова К. І. Особливості структури національної ідентичності українців раннього дорослого віку. *Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі*: Збірник матеріалів II круглого столу (19 жовтня 2023 р.) / За ред. А. Б. Коваленко, І. В. Остапенко. Київ: Міленіум, ВЦ «Просвіта», 2023. С. 75-80.

УДК 159.922.4

Пирог Ганна Володимирівна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

sevtur73@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5139-0286

Хохлова Ксенія Ігорівна

магістр психології
Житомирський державний університет імені Івана Франка

kseniakhokhlova1106@gmail.com

ORCID: 0009-0000-3474-6562

м. Житомир, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ РАНЬОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ

Розглядаються результати емпіричного дослідження національної ідентичності українців раннього дорослого віку напередодні повномасштабного вторгнення. Показані особливості когнітивного, афективного та конативного компонентів національної ідентичності. Підкреслюється динамічний стан національної ідентичності та нерівномірний розвиток її складових з переважанням когнітивного компонента.

Ключові слова: національна ідентичність, структура ідентичності, когнітивний, конативний та афективний компоненти, українці

Умовою успішної побудови громадянського суспільства та інституцій правової держави є розуміння та врахування особливостей формування й розвитку національної ідентичності, її складових у різних верствах українського суспільства. Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до значної консолідації українського суспільства та різкого зростання національної ідентичності. Розуміння розвитку соціально-психологічних явищ передбачає аналіз їхньої динаміки, тому результати досліджень національної ідентичності українців, проведених напередодні «гарячої фази війни», залишаються актуальними – вони дають важливу інформацію для наукового осмислення її трансформацій та прогнозування її змін.

Важливе значення для розвитку ідентичності має ранній дорослий вік, у представників якого вже відбулося формування ідентичності, але трансформації тривають в силу гнучкості психіки та високої соціальної активності. Ця вікова категорія в Україні бере активну участь в захисті країни, волонтерському русі, політиці на місцевих рівнях та виступає як основа політичного майбутнього.

Вивчення особливостей національної ідентичності українців віку ранньої дорослості проводилося на основі теоретичних та емпіричних розвідок П. Горностая (Горностай, 2012), О. Гори (Гора, 2012), М. Кармазіної (Кармазіна, 2015), І. Остапенко (Остапенко, 2017), О. Соснюка (Соснюк, 2017), Г. Пирог (Пирог, 2015, 2019) та ін.

Дане дослідження особливостей національної ідентичності українців віку ранньої дорослості проводилося до повномасштабного вторгнення. Вибірку склали 50 осіб віку ранньої дорослості, мешканці північного регіону України, представники цивільних і військових професій, з них 50% чоловіків та 50% жінок. Був використаний опитувальник на вивчення компонентів національної ідентичності (Гора, 2012), що базується на уявленнях сучасних психологів про когнітивний, афективний та поведінковий компоненти процесу ідентифікації. Рівень сформованості національної ідентичності визначається комплексно,

враховуються рівні розвитку всіх складових. Якщо компоненти національної ідентичності мають різні рівні розвитку, можна говорити про її динаміку, при цьому може відбуватися як прогрес, так і регрес.

Дослідження *когнітивного* компонента національної ідентичності виявило, що респонденти найчастіше вказують в якості консолідуючих факторів мову (96%), державну символіку (78%), традиції та обряди (70%). Мають місце статеві відмінності: мова для жінок важливіше, ніж для чоловіків (100% і 46%), а державна символіка та традиції важливіше для чоловіків, ніж для жінок (відповідно 44% і 34%, 40% і 30%).

В якості найбільш значущих для респондентів історичних постатей, які сприяли створенню української нації та культури, вказувалися Т. Шевченко (94%), Л. Косач (Леся Українка) (92%), І. Франко (82%). Інших видатних українців згадували рідше, при цьому відбувався їх розподіл за історичним і культурним напрямками. До блоку діячів, які сприяли становленню української нації, респонденти включили Б. Хмельницького (62%), М. Грушевського (50%), В. Чорновола (42%), князя Володимира Великого та Г. Сковороду (по 38%), Р. Шухевича (36%), С. Петлюру (34%), С. Бандеру (30%), С. Корольова (14%), І. Мазепу (12%), а також княгиню Ольгу, В. Стуса, В. Сікорського, Є. Коновальця та ін. (по 6-8%). Серед українських культурних діячів респонденти найчастіше вказували Л. Костенко (78%), І. Котляревського (72%), М. Драгоманова (64%), О. Довженка (56%), М. Коцюбинського (38%). В цьому блоці, на відміну від першого, згадуються і сучасники: Б. Ступка, С. Вакарчук, брати Капранови, О. Скрипка, Ю. Іздрик, С. Жадан, І. Карпа (по 6-8%). Ці результати показали, що досліджувані мають знання про діячів різних епох, основні історичні події та особливості культури української нації.

Нація як група для ідентифікації зайняла третє місце з дев'яти, після родини та друзів. Ці результати свідчать, що національна ідентичність посідала досить високе, але не найважливіше місце у респондентів. Цікавим було те, що всі досліджувані військовослужбовці, незалежно один від одного, окремим

пунктом від руки дописали групи, яких не було в опитувальнику: «ЗСУ», «військова частина», «військовий підрозділ», «мої військові товариші», «побратими та посестри з АТО».

Про особливості української нації, чим вона відрізняється від інших народів, змогли написати 70% досліджуваних. Найчастіше вказувалися «менталітет», «терплячість», «неоднозначність історії», «милозвучність мови», «прагнення незалежності від чужої думки», «саможертвовність», «мінливість і постійна нестійкість», «козацький рід», «культурна автентичність» тощо.

Вивчення *афективного* компонента національної ідентичності показало відмінності в емоційному ставленні досліджуваних до власного «українства» (етнічної ідентичності) та українського громадянства (громадянської ідентичності). Етнічна ідентичність (вираз «Я – українець») найчастіше викликала «Бажання щось змінити» (62%), «Близкість» (46%), «Патріотизм» (42%), «Спорідненість з культурою (40%)». Громадянська ідентичність («Я – громадянин України») викликала «Бажання щось змінити» (52%) і «Патріотизм» (52%). Ці результати показали більш позитивне ставлення до етнічної складової та критичне – до громадянської.

Щодо особистої важливості своєї національності для респондентів, то національність була важливою для 36%, для 60% – частково значущою, і тільки 4% не вважали національність важливою. Тому суперечливими та дещо неочікуваними стали результати щодо готовності досліджуваних змінити громадянство: 30% були готові у будь-якому випадку залишитися в Україні, 46% вагалися, 24% були готові змінити його при першій нагоді.

Вивчення *конативного* компонента національної ідентичності показало, яким чином респонденти проявляють свою національну приналежність: 56% через одяг і зовнішній вигляд, 30% – через інші способи, наприклад, святкування свят, слідування українським традиціям, придбання продуктів українського виробництва, мистецтво, тощо. 20% респондентів не вважали за потрібне зовні демонструвати свою приналежність до української нації.

Також поведінковим проявом національної ідентичності є користування мовою. На момент дослідження спілкувалися українською мовою у повсякденному житті 40% досліджуваних, прагнули до цього або використовували при офіційному спілкуванні 56% досліджуваних, і лише 4% ніколи не говорили українською.

Таким чином, результати дослідження структури національної ідентичності молодих українців показали, що перед повномасштабним вторгненням її когнітивна, афективна та конативна складові перебували на різних рівнях розвитку. Когнітивний компонент національної ідентичності був на високому рівні – більшість респондентів вказували консолідуючі основи нації, характерні риси представників своєї нації, демонстрували знання української історії та культури. Рівень розвитку афективного компонента національної ідентичності був середній: емоційно-оціночне ставлення було суперечливим; почуття приналежності до нації було сформоване, але її суб'єктивна значущість була менш важливою. Рівень сформованості конативного компоненту був достатньо високим, адже більша частина респондентів демонструвала власну національну приналежність, проте через ситуативність такої поведінки не можна говорити про високій рівень розвитку діяльнісно-поведінкового компоненту.

Отже, напередодні повномасштабного вторгнення національна свідомість українців віку ранньої дорослості знаходилась у стані динаміки. Переважав когнітивний компонент, в структурі та емоційному ставленні мали місце протиріччя та суперечності. Подальші події показали зростання рівня національної ідентичності на тлі агресії проти українського народу, особливо емоційного та конативного компонентів, а також те, що сформовані знання про історію та культуру можуть бути надійним підґрунтям прогресивного розвитку національної ідентичності.

Список використаних джерел:

Гора, О. (2012). Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*, 103, 90-100.

Горностай, П. П. (2012). Колективна травма та групова ідентичність. *Психологічні перспективи. Спеціальний випуск: Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп*, 2, 89-95.

Кармазіна, М. С. (2015). Суперечності ідентичностей у сучасній Україні: підстави, прояви, ризики. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*, 3, 144-170.

Пирог, Г. В. & Сардаковський, Я. А. (2019). Особливості національної ідентичності молодих українців і поляків. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 3 (44), 34-39.

Пирог, Г. В. & Хохлова, К. І. (2019) Психологічні особливості національно-патріотичної свідомості сучасних українців. *Dynamics of the development of world science : Abstracts of the 4th International scientific and practical conference*, 333-341.

Пирог, Г. В. (2015). Особливості політичної свідомості мешканців севастопольського регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*, 3, 135-141.

Соснюк, О. П. & Остапенко, І. В. (2017). Психосемантичні особливості національної та громадянської ідентичності студентської молоді. *Український психологічний журнал*, 2 (4), 164–176.